

נשים זקנות וזועמות

פורסם במגזין האינטרנטי "ערב רב"

מאת [חיה ראובר](#) 7/03/2013

"זקנה" היא כמעט מילת גנאי; לא נעים לכנות כך אישה. יש לומר "אישה מבוגרת", כאילו על מנת לרכך את רוע הגזרה. אבל גם במונח "אישה מבוגרת" טמון מלכוד: "אישה זקנה" יכולה להיות מגניבה, שובבה, מצחיקה, מפתיעה וכיפית; "אישה מבוגרת" לא יכולה – היא מבוגרת.

אישה זקנה כבר לא נחשבת יפה, כיוון שהיא לא עונה לכללי היופי הקנוני: הפרופורציות השתבשו, העור נבל והמותניים התעבבו. ובכל זאת, גם אם נסכים שהזקנה לא יפה, עבור אמנים רבים, הלא-יפה או המכוער מרתקים הרבה יותר מהיופי – ליופי יש כללים, והוא משאיר מקום מוגבל לדמיון האמנותי; ואילו העיסוק בלא-יפה הוא חסר גבולות, יש בו חופש והוא מלא הפתעות.

האם ההיצמדות לנוסחאות היופי הקנוני פירושה חשיבה לפי נוסחות נוקשות, הקוראת לסדר, בעוד שהלא-יפה מזמין חשיבה פתוחה, חסרת גבולות, שיש בה אי סדר? די להתבונן בסטריאוטיפים הנוקשים של "מהו יופי" מעל דפי המגזינים שלנו, כדי להבין את המוגבלות: תמיד אותו הדבר, תמיד חוזר על עצמו; נערת השער היא למעשה אותה נערת שער בכל פעם, אף על פי שמדובר בנשים שונות.

האם אותו "כיעור" של האישה הזקנה לא עובד לטובתה? השחרור מהשעבוד לנוסחה של היופי הקנוני הוא שחרור שפותח אפשרויות בלתי מוגבלות לחציית גבולות ולשבירת מוסכמות, בבחינת "אני לא שמה עליכם קצוץ, וממש לא אכפת לי איך אני נראית". זה שחרור גדול. כך אישה זקנה יכולה להיות מגניבה, שובבה, מצחיקה, מפתיעה וכיפית.

מאמר זה מביא שיחה עם אסתר עילם – פמיניסטית, מייסדת התנועה הפמיניסטית בישראל; עם ד"ר טל דקל – פמיניסטית וחוקרת תרבות מאוניברסיטת תל אביב; ועם חיה ראובר ואורה ראובן – אמניות. זאת שיחה על נשים זקנות וזועמות, על דימויי גוף, על יופי, על סטריאוטיפים של נשים זקנות בעולם האמנות ובכלל, על אפליית נשים זקנות בשל גילן ועל אייג'יזם (גילנות). שיחתנו נולדה בעקבות הרצאה של טל דקל בכנס "מותר" השנתי של הפקולטה לאמנויות באוניברסיטת תל אביב. כותרת הרצאה הייתה "אייג'יזם – סוגיות של זקנה ומגדר בראי האמנות בישראל", ונדונו בה יצירות של אמניות שונות, בהן גם של אורה ושלי. בתום ההרצאה המרתקת, נשארנו לשוחח ולהעמיק עוד בנושאים שעלו.

ב-2010 הקימה אסתר עילם תנועה בשם: "נזוז" – נשים זקנות וזועמות – ובעלות בריתן, הנאבקות באייג'יזם (גילנות). מניפסט התנועה:

המונח אייג'יזם מציין התייחסות מפלה וגזענית, כלפי כל זקן או זקנה בחברה שלנו. התייחסות זו מתבססת על דעות קדומות, על סטריאוטיפים ומיתוסים לגבי זקנה וזקנים/ות. אייג'יזם כלפי נשים מוכפל בעוצמתו, כי הוא משולב בסקסיזם (מיניות), שהוא התייחסות מפלה, גזענית, המופנית כלפי נשים.

התפיסה החברתית הרווחת רואה בהתקדמות בגיל של נשים איבוד כל מה שיש לו ערך חברתי ואישי. עקב כך האישה הזקנה מועלמת, נמחקת מהסצנה החברתית והופכת לשקופה, למושתקת, לחסרת פנים, ייחוד ומשמעות.

גם הנשים עצמן אוחזות במוסכמה החברתית, שלפיה הגיל הוא האויב מספר אחת של האישה, ועליה לעשות הכול כדי "לנצח" אותו. רגשות הפחד והחרדה מביאים לא רק לסילוק נשים זקנות מהזירה הציבורית, אלא גם ליחס שלילי כלפיהן בצורה של סטיגמה וביזוי, זלזול ולעג, והצגתן כמטרה

"טבעית" לאלמות נגדן. הסטריאוטיפים שולטים בכיפה – מדימוי "הסבתא הסורגת" ועד דימוי ה"מכשפה".

כיום נשים זקנות הן אחת מהקבוצות המוחלשות ביותר מבחינה כלכלית והמוזנחות ביותר מבחינה רפואית. החוסן הביולוגי שיש לנשים ביחס לגברים והציפייה מהן, בתור נשים, "לסבול בשקט" מטשטשים עובדה זו, הפועלת לרעתן.

זקנה היא תופעה טבעית וחיובית. החברה היא שהופכת אותה לשלילית.

זקנה איננה מחלה, ואין לעשות מדיקליזציה שלה. נשים זקנות הן בעלות עוצמה ונושאות איתן עושר בל-ישוער של חוויות, ניסיון חיים, ידע ותובנות.

זה הזמן לשנות את מיקומן של נשים זקנות בחברה ובשיח החברתי. זה הזמן להציב נשים זקנות מכל הקבוצות והרבדים החברתיים במרכז השיח החברתי.

חווה ראוכר – אידה בארץ ישראל' שמן על בד ודיקט' 1994

חווה ראוכר: אסטר, את יכולה לספר קצת יותר על נזו"ז?

אסטר עילם: "התחלתי לדבר באופן ציבורי על שחרור נשים זקנות בכנס הפמיניסטי הארצי בשנת 2008. בשנת 2010 התקיים במסגרת לימודי נשים כנס הדן בזקנה, אבל לא בזקנות, ובין הדוברות לא הייתה אפילו אישה אחת שדיברה מהניסיון אישי שלה.

"הקמתי אז את נזו"ז, ויחד עם בבט קפלן ועוד שתי נשים צעירות יותר, המזדהות כבעלות ברית של נשים זקנות, קיימנו הפגנה בכניסה לכנס. בבט ואני גם חילקנו את המניפסט שלנו בכנס שעסק בזכויות פנסיוניות של נשים. מאז ועד היום שוחחתי עם כמה וכמה נשים שמתעניינות בנושא, אבל

נראה לי שזנז"ז זקוקה לתנופה משמעותית כדי לזוז... אני סבלנית, לנוכח ניסיוני הרב בקידום רעיונות חדשניים כמו תנועה פמיניסטית, מרכז סיוע לנפגעות תקיפה מינית, ארגון למען נשים בזנות ושינוי התפיסה של לימודי נשים – למדתי שכל רעיון חדש זקוק לשנים של פעילות עד שיפרוץ להכרה הציבורית. את השיחה שלנו, למשל, אני רואה כנדבך חשוב בדרך הארוכה המצפה לנו.

"אוסף גם הסבר לגבי נז"ז: נקודת המוצא כאן איננה קביעות שיפוטיות לגבי זקנה – בין שהן נחשבות 'חיוניות' ובין שהן נחשבות 'שליליות' – אלא ההבנה שקיים דיכוי עמוק ושיטתי של נשים זקנות בחברה שלנו, ובו אני נאבקת. מאחר שכל דיכוי יכול להתקיים רק בזכות הפנמתו על ידי קבוצת המטרה – הן בתוכנו עצמנו, הן בקרב נשים זקנות והן בקרב נשים מכל הגילים – אני מאמינה כי ככל שנסרב להשתתף בתהליך של הדיכוי המופנם, כך נבין טוב יותר את הזקנה ומשמעותה בחיינו, ללא שיפוט לגבי 'יופי' או 'כיעור', 'טוב' או 'רע'. ולא רק לגבי נשים זקנות, אלא לגבי כל יצור אנושי. שיפוטים אלה משקפים נורמות חברתיות תלויות הקשר של מקום וזמן. אני רואה בעצם הקיום שלי את ההצדקה האולטימטיבית ל'איך אני נראית', כך שמבחינתי, ה'איך' זהה ל'מה'".

אורה, לפני שנתיים צילמת את עצמך בעירום מלא בסדרה של תצלומי שחור-לבן שהוצגו

בתערוכת יחיד שלך בגלריה P8 ביפו. למה?

אורה ראובן: "כי זאת האמת. הגוף המתבלה מציק כמו פצע. אנחנו נוגעים בפצע הכואב, מחטטים בו ומתגרדים. לחשוף אותו בתערוכה זה החיטוט הזה. הפצע הוא גם ההיחלשות הפיזית של הגוף, גם חולשת הזיכרון והתפיסה וגם ההתקמטות והכמישה. לצד הפצע הכואב קיים כעס על כל אלה שמחביאים את ההזדקנות מרוב פחד ממנה ולא מסוגלים להודות באמת המרה. אני רוצה להצביע על האמת ולהראות שאני מסוגלת לחשוף אותה ולחיות איתה, כי זה מה שיש. רק אם מתבוננים לאמת בעיניים ומנערים את דברי ההבל על הקמטים שהרווחנו בכבוד, אפשר להתקדם אל הדבר המהותי: אנחנו אכן זקנים מקומטים ומזדקנות שמותניהן עבים. זאת לא סיבה להפלות אותנו. כאן אני כבר חורגת מהשאלה שהצבת לי ומתייחסת לדיון כולו: עלינו למנוע את אפליית הנשים המזדקנות בשם הצדק!"

"אובדן היופי מסמן את חולשת הגוף, המוח והנפש; הוא מסמל את אובדן היכולת להועיל לחברה ולתרום לה. אובדן היופי בולט לעין והוא הראשון בסימני הזמן שנחרטים בנו. הסוף קרוב. אין מה לעשות יותר. האסקימוסית יצאה אל השלג במעשה התועלתית האחרון של חייה, ואילו אנחנו, בעידן הקדמה, נידונים ליישב בתי אבות ולהפוך לנטל הסובל בעצמו ומעיק על סביבתו. מה הפלא אם כך, שהחברה מוקיעה את הזקנים מתוכה? זוהי דחייה מיוחדת, המגולם בזקנה.

אורה ראובן – עירום, תצלום מטופל, 100/120 ס"מ, 2012

"אנחנו יודעים שהאפליה מגיעה בשל החולשה ואובדן היופי שמביאה איתה ההזדקנות. כדי להילחם בכך נשים נוקטות באסטרטגיה לא נכונה: הן מכריזות שהן דווקא כן יפות, שיש יופי בבטן משתפלת ובשדיים נפולים, ושהן הרוויחו את הקמטים בכבוד. בכך הנשים משחקות לידי המציאות שבה זקנות אינן ראויות – לאהבה, לתפקידים, לכבוד – כי אינן יפות. הן מסכימות לכך שהיופי הוא פרמטר הקובע מי ראויה ומי אינה ראויה, והדיון באפליה מוסט דווקא על ידי הפמיניסטיות שבתוכנו לדיון במהותו של היופי. בשלב הזה קל לפמיניסטיות לגלוש אל הטענה כנגד הפטרנליזם שהגדיר יופי וכפה עלינו הנשים את ההגדרה הזו. קל להן לזעוק נגד התרבות הפטרנליסטית שקבעה שבטן נפולה זה לא יפה ועכשיו הן קובעות ואומרות שזה דווקא כן יפה.

"ומהו היופי? היופי, בין שהוא מוכתב תרבותית ובין שתפיסתו צרובה בדנ"א שלנו, יכול לשמח אותי ולגרום לי עונג. אובדנו מצער אותי. המראה שלי חשוב לי ומעניין אותי כי הוא חלק מזהותי, ללא קשר

לתפיסתו בעיני הזולת. אני שואלת את חברותיי הפמיניסטיות, שאישה זקנה שמוטת שדיים (בציור) יפה בעיניהן: שדיים ארוכים ושטוחים המונחים על הבטן – זהו היופי בעיניכן? פנים שנחרשות בקמטים – הנהו יופי בעיניכן? אל תדברו איתי על מהותו של היופי, אם כך. תנו לי לכאוב את אובדנו. תנו לי למצוא מראה אלטרנטיבי נעים, נוח, שהאסתטיקה שלו מבוססת על טיפוח, על בגד נאות שמכבד אותי ועל היופי שהיה. כי אין לכן יופי להציע לזקנות, וגם לא לזקנים. לא יופי פטריארכלי ולא יופי מטריארכלי. לכן נחמו אותי בנחמה אחרת, הגיונית יותר. נחמו אותי כמו שמנחמים על אובדן. אמרו לי שצריך לקבל את המראה 'החדש', כי זה מה שיש. אמרו לי שצריך להיכנע לזמן המנצח. אמרו לי לחפש עניין בעשייה, בבילוי, בשימוש חכם של הזמן, כי זה מה שיש, זמן הווה.

"דברו על השעבוד לתעשיית היופי והנעורים שגוזל משאבי זמן, כסף ותעצומות נפש. דברו עם הנשים הלוחמות מלחמה מרה בסימני הגיל – כשהן מספרות לחברותיהן שהן לובשות חולצה עם שרוול כדי להסתיר את שרירי הזרוע הרפויים, תשאלו אותן למה לא להסתיר גם את קמטי הפנים מאחורי רעלה.

"האם זוהי העדפת יופי הטבועה בדנ"א שלנו? האם זוהי העדפה תרבותית? אני מאמינה שהמטען התרבותי אכן מוטמע בנו, אבל בשונה מד"ר טל דקל אני מאמינה שאנחנו לא טאבולה רסה: תינוק מבועת המתכווץ בזרועות אמו כשמתקרבת אליו סבתא תמימה, זקנה מקומטת ומרכיבת משקפיים עבי עדשות – מוכיח שיש יופי מושך של נעורים ופוריות ויש כיעור דוחה ועצוב של זקנה. אבל זה לא חשוב בדיון הזה. חשוב להפריד את היופי – את מהותו ואת אובדנו – מהצדק, שבשמו יש למנוע אפליה בשל זקנה, בדיוק כמו שיש למנוע אפליה בשל מין או צבע עור.

"הייתי אומרת שזוהי מלחמת הקיום: הנה אנחנו, מבוגרים וזקנים, מרגישים שכוחנו עוד במוותינו. מנגד, בעיני הצעירים, העדפתם ואפלייתם לטובה (של הצעירים) על פני הזקנים, היא דווקא כן צודקת: 'את כבר היית', אמרה לי צעירה ששוחחה איתי על העתיד – העתיד שלי והעתיד שלה. אכן, עוד בטרם היא נולדה אני כבר הייתי ועשיתי וחוויתי ולחמתי וילדתי וגידלתי והרווחתי. היא חושבת שעכשיו עליי לזוז הצדה ולפנות לה את מקומי.

"מאז ומעולם זקנים נלחמו על מקומם בחברה. 'אל תשליכני לעת זקנה', קרא המשורר. 'כבד את אביך ואת אמך', קרא החוק. 'נשאל את זקן השבט', אמרה המסורת שהעניקה לו כבוד. אלא שאבד הכלח על המסורת וחוקי הדת בחברה המערבית, ולכן יש לבנות תשתית חדשה במלחמה על מקומם של הזקנים, המבוססת הן על הערך האוניברסלי של שוויון והן על ההיבט המעשי שבתוחלת החיים ואיכות החיים שהמדע העניק לנו. ה-60 של היום זה ה-40 של פעם. ה-80 של היום זה ה-60 של פעם. כפמיניסטית/שוויוניסטית, אני מצביעה עלינו כעל מגדר חדש שלא היה פעם. המגדר החדש צריך לתבוע את מקומו".

חנה ראובר: "לגוף עירום יש נוכחות קיומית מעבר לעניין האסתטי. כשאיש או אישה עירומים עומדים מולי בסטודיו, נוצר מצב של קדושה. גוף, כל גוף, הוא קדוש, כי כך ברא אותו האל. לכן הוא יפה. הוא מושלם בכל מצב ובכל גיל, ואם ננסה לשפץ אותו לפי נורמות אסתטיות כאלה או אחרות, נקבל עיוות לא טבעי. גוף עירום הוא נקי, חף מכל קונטציות חברתיות. אינני יודעת מה מעמדו של בעל הגוף ומה מקומו בסולם החברתי. גוף לבוש או לבוש חלקית גדוש אינפורמציה חברתית. הלבוש מעיד על לובשו, וכאן אנו נכנסים לנורמות חברתיות של 'מה זה יפה'."

"במשך עשרות שנים ציירתי נשים זקנות בעירום מלא ובעירום חלקי, כי מצאתי שהן מרתקות. בגוף ובנפש. אני באה מתוך אמנות עכשווית שמחפשת את השונה ואת יוצא הדופן. הצורה הלא מושלמת לכאורה – זו שאינה תואמת מוסכמות וקלישאות של יופי – ריתקה אותי."

"ב-1994 הצגתי סדרה של נשים זקנות עירומות, עולות חדשות מחבר העמים, בתערוכה 'עדות'. בחרתי לצייר נשים מהגרות בזמן אמת כדי לספר על הגירה ועל תלישות, על הסיפור המשפחתי שלי ועל הגוף העירום. הופתעתי מעוצמת התגובות שקיבלתי, שנעה מקהל אוהד ומתלהב של אנשי אמנות ועד עוינות בוטה מצד העיתונות הרוסית. העיתון 'וסטי' סירב לפרסם את הביקורת האוהדת שכתב מבקר האמנות שלהם, פרופ' גרגורי אוסטובסקי, ובמקום זה פרסם במגזין התרבות שלו מאמר עוין מאוד שהתפרש על פני שישה עמודים. לטענתם, הדרך שבה הוצגו הנשים – אמהות וסבתות עולות חדשות מרוסיה – נשענה על קונספט המציג את מצוקתן ואת עליבותן קבל עם ועדה אשר פגע בנשים עצמן. בבני משפחותיהן ובקהילה הרוסית כולה. קשה לבוא אליהם בטענות, כי זו עדיין הדעה הרווחת בציבור. עירום של אישה זקנה הוא עלבון, הוא עלוב, הוא משדר מצוקה."

"ב-2005 הצגתי על הקיר החיצוני של בית האמנים בתל אביב את 'נערות לוח שנה', הדפסים דיגיטליים ענקיים, המציגים דמויות של נשים מבוגרות בלבוש חלקי. 2005 הייתה השנה שבה האייג'זם, האפליה על בסיס גיל בעולם האמנות, היה בשיאו, ממש בון טון. כולם חיפשו אמנים צעירים. לאמנים מבוגרים, ובייחוד לאמניות מבוגרות – הכניסה הייתה אסורה. אמניות מבוגרות היו 'דודות' – אותו מטבע לשון אשר טבע רפי לביא במדרשה, שכדי להוסיף חטא על פשע גם אמר שציור ריאליסטי הוא ציור של 'דודות'. אם זו המורשת של רפי לביא, אז אני בצרות צרורות."

"לא הצלחתי למצוא גלריה, לכן יצאתי לרחוב. הצגתי את זה כפעולת מחאה – 'הגלריה יצאה לרחוב' – כדי להציג נערות לוח שנה מזדקנות. האמת העירומה הייתה שהגלריה יצאה לרחוב משום שלא הייתה שום גלריה. התגובה של עיריית תל אביב הייתה אלימה – היא הטילה צנזורה וביקשה להסיר את העבודות בטענה שהעבודות פוגעות ברגשות הציבור: 'מאחר שמדובר ברחוב קטן באזור מגורים, נמצאו העבודות בעלות תוכן שהוא בעייתי למקום'. העבודות קיבלו הרבה מאוד חשיפה בתקשורת והצליחו לשרוד שלושה חודשים."

"אם חשבתי שהתקדמנו מאז בעניין האפליה על בסיס גיל בעולם האמנות, הרי שהמציאות טופחת על פניי בכל פעם מחדש. לפני כחודש, באירוע פתיחה, ניהלתי שיחה ידידותית עם גלריסט תל אביבי ידוע, וכיוון שהאיש נשמע ידידותי, החלטתי להציע לו את מרכולתי. 'אני לא יכול להציג אותך', הוא ענה בכנות. 'את מבוגרת', והביא כדוגמה אמנית אחרת בת גילי שהוא קונה עבודות שלה, אבל לא מציג אותה בגלריה בגלל גילה."

"כשאנחנו ניצבים אל מול דעות קדומות, צרות אופקים וטמטום, יש לנו שתי ברורות: לעקוף ולמצוא דרכים אלטרנטיביות – ואכן, יש אפשרות להפגין נוכחות בשטח גם בלי אותו גלריסט; או להילחם בדיוק כמו שלחמו קבוצות אחרות שהופלו לרעה, כמו השחורים, הקהילה הגאה והנשים. לתנועה הפמיניסטית יש הישגים רבים, שהנהנות העיקריות מהם הן נשים צעירות, הבנות שלנו. הדור שלי, שנשכב על הגדר עבורן, מגלה שההישגים כמעט אינם תופסים לגביו, כיוון שיש אפליה מושרשת עמוק מאוד בחברה נגד נשים מבוגרות."

חווה ראוּכר – נלי, שמן על בד, 135/185 ס"מ, 1997

טל, את חוקרת תרבות. את באה מלימודי נשים ומגדר ותולדות האמנות, ומלמדת את התחומים האלה באוניברסיטת תל אביב ובמכללת בית ברל. אשמח אם תעלי כמה הערות או הארות בנושא הנשים הזקנות.

טל דקל: "דימויים של נשים זקנות הופיעו לאורך כל תולדות האמנות המערבית, על פי רוב בהקשר תרבותי שלילי: כמסמלות וכנושאות בגופן את הרוע והחטאים. בדרך כלל הן תוארו כאובייקטים שממוקמים סימבולית ופיזית בשולי החברה – כיצורים בלתי רלוונטיים וחסרי חשיבות ממשית. בשני העשורים האחרונים ניכר שחלו שינויים פרדיגמטיים בחקר תולדות האמנות, אשר פתחו פתח לפרשנויות חדשות של ייצוגים מסוג זה.

"בנוסף לכך, נוכל לראות שבתקופה העכשווית, כלומר באמנות של שלושת העשורים האחרונים, מתחילים לחדור נרטיבים ודימויים אלטרנטיביים, שנוצרים על ידי נשים שמבקשות לקיים דיון חברתי-ביקורתי בנושא הזה. בתיאורים כאלה יש מקום הולך וגדל לדימויי נשים זקנות. גם אופן ההצגה שלהן מגוון יותר מבעבר – גם היופי וגם הקושי מקבלים ביטוי חזותי. הצגת נרטיבים כאלה מתאפשרת בעיקר בזכות החשיבה הביקורתית של לימודי מגדר ותיאוריות פמיניסטיות, שממשות לי כלי פרשני מרכזי כשאני מבקשת לערוך דיון מושכל בנושא.

"אמניות שונות, כמו רות שלוס, מביאות ייצוגי זקנה מורבידיים וקשים לצפייה. לעומתן, יש אמניות שבחרות להראות נשים זקנות חיוניות, חזקות ומשפיעות, כמו אורית חופשי ושולה קשת. אני באופן אישי מאוד אוהבת את עבודות האמנות שלך, חווה, וגם של אורה ראובן, מפני שהן מראות מבט שאינו חד-ממדי: אפשר לאתר בהן גם יופי וגם קושי, כמו שהדברים אכן מתרחשים במציאות.

"צריך לזכור שלא כל אישה זקנה נמצאת באותו המצב, מכל מיני בחינות: מעבר לתופעה האוניברסלית של אייג'יזם בכלל (כנגד גברים ונשים כאחד) ושל אייג'יזם ממוגדר באופן מיוחד, הרי שישנם היבטים נוספים לסוגיית האיג'יזם והמגדר, וגם הם צריכים להיות משולבים בדיון. נשים בתנאי חיים שונים חוות איג'יזם בחריפות גדולה יותר או מתונה יותר (זה תלוי במרכיבים כמו מוצא, מעמד, נטייה מינית ועוד). נשים מבוגרות שהן מבוססות כלכלית יחוו בחריפות מופחתת את בעיות האפליה הגילנית, כי יש להן שפע חומרי; בניגוד לזקנות עניות, שסובלות מסכנות כמו חוסר בדיר, "

מחסור קבוע בתרופות ואפילו במזון, וחשופות לניכור אפשרי של בני משפחתן שיתירו אותן בלי משענת פרקטית וכלכלית.

"אם אסכם את הדברים הללו, אפשר לומר שאמניות עכשוויות שבוחרות לתאר נשים זקנות יוצקות לדימויים האלה קול שעולה בקנה אחד עם נקודת המבט שלהן על הנושא, ולא כזה שהוכתב ונכפה עליהן על ידי החברה: 'ארגז הכלים' שברשותן – צבעים וקנבס, מצלמות ולעתים גם גופן הממשי-אישי – משמש להן כלי לביטוי נחוש ואמיץ כנגד ניסיונות ההדרה, ההשתקה והדיכוי של החברה שבתוכה אנו חיים".

ומה עם היופי?

"אני מתקשה להסכים שיופי הוא עיקרון אוניברסלי וקשיח. לדעתי, הוא תוצאה של שדרים תרבותיים שמכוונים ומבנים את הדעות שלנו באופן מגמתי, ולא עניין אסתטי-אינהרנטי ואוניברסלי. ולראיה: מדוע בתרבות מסוימת ביבשת האפריקאית צוואר ארוך מאוד לנשים (באמצעות הארכה מלאכותית הדרגתית של הצוואר) נחשב למשהו שיש לשאוף אליו – רבות מתאמצות להגיע לזה והגברים שם נמשכים לנשים בעלות צוואר ארוך? בעוד שבעיני מערביים רבים אישה עם צוואר מוארך נראית מעוותת ומפחידה, וסביר שאישה אירופית שצופה בה לא תהפוך אותה למושא לקנאה.

"ולחלופין, מודל היופי בתרבות המערב – שיער בלונדיני או שיער חלק וישר, שנדמים במערב כסוגי השיער המועדפים. כדאי לשאול מדוע רבות מבעלות השיער המקורזל מבקשות ליישר אותו, שהרי אין ערך אינהרנטי של יופי בשיער ישר, יש 'מישהו' שקבע שסוג שיער אחד עדיף יותר והוא זה ששואפים אליו.

חנה ראוכר – נערת לוח שנה, שמן על בד 135/180 ס"מ, 2003

"כך גם בכל דבר ודבר בעולמנו, ולא רק בעניין היופי – היופי הוא רק מופע נוסף שמוכיח את העניין העמוק והעקרוני באמת שאני מבקשת לעסוק בו. גם התפיסות שלנו לגבי 'מיהו המאושר', 'מיהו המוצלח' – כל אלה הן נוסחאות מקובלות, שמשתנות מעת לעת וממקום למקום. הכול תלוי ביחסי הכוח באותה התרבות, באלה שנמצאים בעמדה להחליט את הדברים, ובשם אילו אינטרסים מגמתיים הם מקדמים אג'נדה מסוימת על פני אחרת.

"אם נחזור לנושא שלנו: כך גם לגבי ערך הצעירות והיופי. אני מאמינה שפעם, בימי הביניים באירופה למשל, לא התייחסו לתינוקות ולילדים כמו שמתייחסים אליהם היום, ולא השקיעו בהם משאבים רבים, ובוודאי לא העריצו אותם. כוחות קפיטליסטיים מודרניים-מערביים עצומים לוחצים אותנו להאמין שצעיר זה יפה ונחשק, וזקן זה מכוער ולא רלוונטי.

"לדעתי, אין דבר שהוא 'יפה' או 'מכוער' כשלעצמו. הרבה מאוד מהערכים שאנו מקבלים כאקסיומות הם למעשה החלטות מגמתיות שמשקפות יחסי כוח. אני מציעה להשתוות ולהרהר מחדש באופן שקול וביקורתי בכל מיני אמונות בסיסיות שהונחלו לנו. מתוך הבנות אלה, אני שואפת לשינוי החברה מיסודה, לברוא עולם חדש שאינו עבד לנוסחאות שמונחתות עלינו מלמעלה. עולם שבו לכל אחד ואחת יהיה ערך, מעצם היותה/ו סובייקט – זה עניין של צדק ומוסר שכל חברה צריכה לאמץ".